

ΑΡΧΙΜ. ΑΛΕΞΙΟΣ ΣΑΜΑΡΤΖΗΣ
ΓΕΩΠΟΝΟΣ-ΘΕΟΛΟΓΟΣ
ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ ΤΟΥ Ι. ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΥ ΝΑΟΥ ΑΓΙΟΥ ΡΗΓΙΝΟΥ ΛΕΒΑΔΕΙΑΣ

**Η ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ
ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΠΡΟΣΩΠΟ.
ΜΙΑ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ
ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ**

Η Τεχνητή Νοημοσύνη είναι πλέον μέρος της ζωής του ανθρώπου. Για πολλούς επιστήμονες, διαφόρων έρευνητικών τομέων, είναι μία πραγματικότητα, η οποία θα καθορίσει σύντομα το μέλλον των κοινωνιών μας. Αποτελεί την έπερχόμενη, με ταχύτητα επιστημονική πρακτική, που θα επηρεάσει τη ζωή του ανθρώπου και θα αλλάξει κάθε γνωστή μέχρι τώρα καθιερωμένη αντίληψη για το τι είναι ζωή και κοινωνική σχέση.

Πολλοί πιστεύουν ότι αυτή η ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης θα δημιουργήσει προβλήματα ηθικά, νομικά, εργασιακά και πολλά άλλα στις ανθρώπινες κοινωνίες. Άλλοι θεωρούν ότι θα επιλύσει πολλά προβλήματα του ανθρώπου με κορυφαίο αυτό των διαφόρων ασθενειών για τις οποίες, με τη τεχνητή νοημοσύνη, θα υπάρξει γρήγορη και όριστικά αποτελεσματική θεραπεία¹.

Τεχνητή Νοημοσύνη (ΤΝ) είναι ο κλάδος που μελετά πώς να κάνουμε τους υπολογιστές εύφυεις (νοήμονες). Τι είναι όμως νοημοσύνη (εύφυια); Είναι η ικανότητα απόκτησης και χειρισμού της γνώσης; Είναι η ικανότητα αντίληψης και χειρισμού αντικειμένων του φυσικού κόσμου; Είναι φανερό ότι η «νοημοσύνη» περιέχει όλα τα παραπάνω, αλλά δεν περιορίζεται σ' αυτά. Επιπλέον, πώς ορίζεται με ακρίβεια ο όρος τεχνητός; Θεμελιακά τόσο ο όρος «τεχνητός» όσο και ο όρος «νοημοσύνη» ανήκουν στις φιλοσοφικές έννοιες για τις οποίες

---

¹ Δρ. Γ. Μπουγάς, άρθρογράφος, εκπαιδευτικός, *Θεολογεί τό ρομπότ; Και τό έρώτημα της έλευθερίας του προσώπου*. Πηγή από τό διαδίκτυο huffingtonpost.gr.

δέν υπάρχει γενικά αποδεκτός μονοσήμαντος όρισμός. Για να αποφύγει τή δυσκολία αυτή ή Elaine Rich όρίζει τήν TN ως τόν κλάδο πού μελετάει πώς να κάνουμε τούς υπολογιστές να κάνουν πράγματα για τά όποια, προς τό παρόν, οί άνθρωποι εἶναι καλύτεροι².

Δέν άμφισβητοῦμε τίς θετικές συνέπειες τῆς TN, ιδιαίτερα στόν χῶρο τῆς ιατρικῆς καί άλλου μέ σκοπό τήν βελτίωση τῆς ποιότητας τῆς ζωῆς καί τῆς καθημερινότητας τῶν ανθρώπων, άρκεῖ ή χρήση τῆς να εφαρμόζεται έντός όρίων καί μέ σύνεση. Άλλιῶς, υπάρχει ό κίνδυνος τῆς αλλοίωσης τοῦ «κατ' εἰκόνα» ανθρώπινου προσώπου καί τῶν ιδιωμάτων αὐτοῦ, ὅπως τοῦ αὐτεξουσίου καί τῆς ελεύθερης βούλησης.

Ἡ ύπαρξη τῆς TN δημιουργεῖ διάφορα ήθικά διλήμματα. Πρόσφατες έρευνες έχουν άποδείξει ὅτι ή TN μπορεῖ να παράγει ήχο πού διαμορφώνεται ως ὁμιλία σέ αλγορίθμους μηχανικῆς μάθησης, αλλά δέν ακούγεται στους ανθρώπους. Αυτό μπορεῖ να ὀδηγήσει στό ένδεχόμενο, ή TN να έχει πρόσβαση σέ προσωπικές πληροφορίες χωρίς τήν γνώση τοῦ χρήστη. Επίσης, άν ή TN εἶναι υπεύθυνη για τόν τρόπο χρήσης τοῦ συστήματος ὁμιλίας, τότε δημιουργεῖται ή ανάγκη να έξεταστει πώς μπορούμε να έλέγξουμε τίς έπιπτώσεις τῆς δράσης τῆς. Οί τρόποι αξιολόγησης τῆς TN, ειδικά στους τομείς τῆς εκμάθησης μηχανῶν καί τῆς βαθιᾶς εκμάθησης, αποτελοῦν πρόκληση. Αὐτές οί μέθοδοι αποτελοῦν οὐσιαστικά “μαύρα κουτιά” για τούς ανθρώπους, δηλαδή δέν μπορούμε να κατανοήσουμε πλήρως τόν τρόπο λειτουργίας τους. Αυτό επιτρέπει στήν TN να εξελίσσεται χωρίς τήν ανθρώπινη καθοδήγηση. Ἡ έλλειψη διαφάνειας στόν χῶρο τῆς TN μπορεῖ να ὀδηγήσει σέ περισσότερους κινδύνους κακόβουλης χρήσης³.

Μέ τί ραγδαία ανάπτυξη τῆς σύγχρονης τεχνολογίας ὁ άνθρωπος ὀδηγεῖται σέ μία μονομερή ανάπτυξη τῶν διανοητικῶν δυνατοτήτων καί στήν έξαρση τῆς νοητικῆς ικανότητας (intelligence), στή δημιουργία σκεπτόμενων ὄντοτήτων, τά όποια δέν έχουν ανάγκη τό ανθρώπινο σῶμα για να παράγουν αὐτή τή νόηση. Αυτό έχει ως συνέπεια τήν αὐτονόμηση τῆς νόησης από τό σῶμα, καταργεῖται ή ένωμένη ψυχοσωματική ὄντοτητα τοῦ ανθρώπου καί αλλοιώνεται

² Σπύρος Τζαφέστας, Καθηγητής ρομποτικῆς καί αὐτομάτου έλέγχου ΕΜΠ, εἰσήγηση στό Διεθνές Ἐπιστημονικό Συνέδριο ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΑΙΧΜΗΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 2000, σ. 165.

³ Πηγή από τό διαδίκτυο klik.gr, Ἡ επικείμενη θρησκεία τῆς TN: από τήν ιδέα στή λατρεία.

ή σχέση του με τον περιβάλλοντα κόσμο, ώστε η νοητική ικανότητα καθίσταται το κύριο και αποκλειστικό στοιχείο μιας «νέας» ταυτότητας του ανθρώπου⁴.

Έτσι μπορούμε πλέον να μιλάμε για τον νέο τύπο άνθρωπο, τον μηχανικό άνθρωπο. Ο μηχανικός άνθρωπος, σύμφωνα με τον καθηγητή Ν. Νησιώτη, μπορεί να γίνει «άνθρωπος-μηχανή», όπως ο λογικός άνθρωπος μπορεί να γίνει ο «άνθρωπος-σύστημα», αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι η μηχανή ή ο όρθος λόγος είναι «καθαυτά» οντότητες έχθρικές στην ουσία του ανθρώπου ως διακεκριμένου όντος με ελεύθερη ύπαρξη και δυνατότητες υπαρξιακών επιλογών. Σημαίνει, όμως, ότι ο άνθρωπος «καθαυτών» μπαίνει στη δοκιμασία του ανθρωπισμού του κατά νέο, δυναμικότερο, ανώτερο, πολυπλοκότερο και επικινδυνωδέστερο τρόπο⁵.

Η ανθρωπολογία της σήμερα, της λεγόμενης ύστερης νεωτερικότητας, φαντάζεται ότι μπορεί να ξεπεράσει μιὰ για πάντα τό ωκύμορφο και τό περατόν του ανθρώπινου βίου με την τεχνολογία. Ήδη σέ θεωρητικό επίπεδο γίνεται λόγος για τον μετα-άνθρωπο, τον βιονικό άνθρωπο, κατά τον καθηγητή Νανόπουλο, στον οποίο έφ' έξής η μηχανή δεν θά είναι και δεν θά κατανοείται ως έξωτερική προσθήκη αλλά ως έσωτερικό αναπόσπαστο ιδίωμά του. Περιγραφές για την κατασκευή ανθρώπων-ύπολογιστών με έμφυτεύσεις ψηφιακών δεδομένων τρομάζουν για την εξέλιξη της μελλοντικής ανθρωπολογίας. Η βιοτεχνολογία φαίνεται να ύπισχνείται στον μετα-άνθρωπο και τό μετα-σύμπαν (metaversal), τό σύμπαν πού κείται έξω από τούς ποικίλους χωροχρονικούς φυσικούς περιορισμούς. Ο άνθρωπος δηλαδή, με την άκαταμάχητη ισχύ της τεχνολογίας, δεν θά πεθαίνει και ούτε ο φυσικός κόσμος θά άπειλείται με έξαφάνιση, διότι η τεχνολογία μπορεί να θεραπεύσει τά πάντα⁶.

Έπομένως, ύπάρχει πάντα ο κίνδυνος της θεοποίησης των μηχανών και της ΤΝ, μέχρι του σημείου να ύποκατασταθεί, εκτός από τό ανθρώπινο πρόσωπο, και ο Ίδιος ο Δημιουργός του ανθρώπου. Γι' αυτό θά πρέπει να τίθενται κάποια όρια ως προς τή χρήση των ψηφιακών μέσων και της ΤΝ.

⁴ Αρχιμ. Αριστάρχου Γκρέκα, *Τεχνητή Νοημοσύνη και Άνθρωπος, όρθόδοξη θεολογική προσέγγιση*, έκδ. Αποστολική Διακονία της Έκκλησίας της Ελλάδος Α' 2022, Β' 2024, σ. 143.

⁵ Ν. Νησιώτη, *Από την ύπαρξη στη συνύπαρξη*, έκδ. Μαΐστρος, Αθήνα 2004, σ. 203.

⁶ Αχιλλέα Δελλόπουλου Δρ. Θεολογίας, «Ο σύγχρονος άνθρωπος όχι ως μετα-άνθρωπος αλλά ως κατά φύσιν άνθρωπος εν Χριστώ: Η συμβολή της Όρθόδοξης Θεολογίας», περιοδικό *ΘΕΟΛΟΓΙΑ*, πρακτικά Διεθνούς Έπιστημονικού Συνεδρίου *Η Όρθόδοξη Θεολογία εν πορεία στην «άυλη πραγματικότητα» της ύστερης νεωτερικότητας*, Αθήνα 11-14 Οκτωβρίου 2023, Τόμος Β', σσ. 120, 121, 122.

Στή συνέχεια θά προσεγγίσουμε τήν ἔννοια τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου σέ σχέση μέ τήν Τεχνητή Νοημοσύνη.

Ἡ ἐπιστημονική κοινότητα πού ἀσχολεῖται μέ τίς ἐφαρμογές τῆς ΤΝ προβληματίζεται ἔντονα μέ τό ζήτημα τῆς προστασίας καί τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου. Γίνεται κατανοητό πώς τό ἀνθρώπινο πρόσωπο μπορεῖ νά ἀπειληθεῖ ἀπό τήν εξέλιξη τῆς ΤΝ, ὅσο οἱ ἐφαρμογές δέν λειτουργοῦν μέσα σέ συγκεκριμένο πλαίσιο πού θά σέβεται τήν ταυτότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀνησυχία αὐτή εἶναι καί ὁ λόγος πού καθιστᾷ ἀναγκαῖα τή συνεργασία μεταξύ τῆς ἐπιστήμης τῆς τεχνολογίας καί τῆς θεολογίας.

Ἡ τεχνολογία καί ἡ θεολογία, ἂν καί πορεύονται παράλληλα, τήν ἴδια στιγμή δέν ἔχουν τήν δυνατότητα νά συναντηθοῦν ποτέ. Ἡ ἔντονη ἀντιθεολογική ὀπτική τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ, πού ὑπερεκτιμᾷ τόν τεχνικό πολιτισμό, ὀδηγεῖ σέ μία ἀδυναμία συσχετισμοῦ τεχνολογίας καί θεολογίας. Ἐπιπλέον, ἡ θεολογία ἀποτελοῦσε στοιχεῖο μιᾶς προνεωτερικῆς ἐποχῆς, πού πλέον δέν συναντᾶται πουθενά στήν ἐποχή μας, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ἀπό τήν ἔντονη παρουσία τῆς μηχανῆς στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου⁷.

Ἀναφύονται ἀνησυχίες πού ἀπορρέουν ἀπό τήν «προσωποποίηση» τῆς ΤΝ, οἱ ὁποῖες κάποτε ἀπασχολοῦσαν μόνον τήν ἐπιστημονική φαντασία. Ἀρχίζουν νά προβληματίζουν καί διακεκρωμένους ἐπιστήμονες, ὅπως τόν Stephen Hawking (1942-2018), ὁ ὁποῖος στίς 28.10.2015 συνυπέγραψε μέ ἄλλους εἰδικούς ἀνοικτή ἐπιστολή, ἡ ὁποία καλοῦσε σέ ἔρευνα γιά τίς κοινωνικές ἐπιπτώσεις τῆς νέας τεχνολογίας. Στήν τελευταία δημόσια ὁμιλία του τό 2017 προειδοποίησε ὅτι ἡ ΤΝ θά μποροῦσε νά ἀποδειχθεῖ καταστροφική γιά τήν ἀνθρωπότητα. Ἀκόμη καί οἱ κήρυκες τῆς δυνατότητος τεχνικῆς «αὐτοθεώσεως» τοῦ ἀνθρώπου διά τοῦ λεγομένου μετανθρωπισμοῦ (transhumanism), ὅπως ὁ Noah Yuval Harari, καλοῦν σέ αὐστηρότερο ἔλεγχο ἐπί τῆς πιθανῆς κατασκευῆς «τεχνητῶν ἀνθρώπων», ἐννοῶντας ἐφαρμογές γλωσσικῶν μοντέλων πού στοχεύουν στήν ἐξαπάτηση τοῦ κοινοῦ. Προειδοποιοῦν ὅτι σέ ἕνα τέτοιο ἐνδεχόμενο ἡ ἴδια ἡ Δημοκρατία θά κινδυνεύσει⁸.

⁷ Δ. Κ. Χοῖλου Δρ. Θεολογίας, «Τεχνητή Νοημοσύνη καί πρόσωπο: εξέλιξη ἢ ὕβρις;», περιοδικό *ΘΕΟΛΟΓΙΑ*, πρακτικά Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου *Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία ἐν πορείᾳ στήν "ἄλλη πραγματικότητα" τῆς ὕστερης νεωτερικότητας*, Ἀθήνα 11-14 Ὀκτωβρίου 2023, Τόμος Β΄, σσ. 149, 150.

⁸ Σπυρίδωνος Ἰ. Βουγιουκλάκη Δρ. Θεολογίας, «Ἡ Τεχνητή Νοημοσύνη ἀπέναντι στήν ὀρθόδοξη προσέγγιση τῆς ἔννοιας τοῦ προσώπου», περιοδικό *ΘΕΟΛΟΓΙΑ*, πρακτικά Διεθνoῦς Ἐπιστι-

Ὁ φόβος τῆς ὑποκαταστάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ἀπό μία προσωποφανῆ μηχανή δέν θεωρεῖται πλέον ἀνυπόστατος ἢ ὑπερβολικός. Προτοῦ ὁμως ὀδηγηθοῦμε σέ εἰκασίες γιά τό μέλλον, ὀφείλουμε νά ἐστιάσουμε τήν προσοχή μας σέ ἕναν προβληματισμό πού ἀφορᾷ τό παρόν. Εἶναι τό ἐνδεχόμενο ὁ ἄνθρωπος νά στραφεῖ ὑποτιμητικά πρὸς τόν ἄλλο ἄνθρωπο, ἐπειδή θά ἀποδεχθεῖ πῶς ἡ μοναδικότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ἔχει διαρραγεῖ καί πῶς ἡ μηχανή εἶναι ὁ μόνος σύντροφος πού χρειάζεται. Ὑπάρχει ὁ κίνδυνος ὄχι μόνον τῆς προσωποποιήσεως τῆς μηχανῆς, ἀλλά καί τῆς μηχανοποιήσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Γιά τή στροφή τοῦ ἀνθρώπου στήν ἐπικοινωνία μέ τή μηχανή πρὸς ἀναπλήρωση τοῦ ἐλλείμματος τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας δέν εὐθύνεται ἡ μηχανή. Ἡ ἀποξένωση εἶναι ἕνα ἤδη παρατηρημένο φαινόμενο πού ἔχει συνδεθεῖ μέ τήν ἀνταγωνιστικότητα καί τόν καταναλωτισμό. Καθώς τά μέσα κοινωνικῆς δικτύωσης ἐπέτειναν αὐτούς τούς παράγοντες, μετατρέποντας τό πρόσωπο σέ προσωπεῖο, ὑπολειπόμαστε ἐλάχιστα ἀπό τό νά τό ὑποκαταστήσουμε μέ ἕνα τεχνητό προσωπεῖο, τό ὁποῖο θά μᾶς ὑπηρετεῖ ἀδιαλείπτως καί θά εἶναι κατασκευασμένο, ὥστε νά ἀνταποκρίνεται στίς προσωπικές προτιμήσεις μας⁹.

Ὑπάρχει περαιτέρω ὁ κίνδυνος εἰδωλοποίησης καί θεοποίησης τῆς ἴδιας τῆς ΤΝ ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως σημειώνει ὁ Νίλ Μακάρθουρ, Διευθυντής τοῦ Κέντρου Ἐφαρμοσμένης Ἠθικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μανιτόμπα, δυνητικά βρισκόμαστε στήν ἀπαρχή μιᾶς ἐποχῆς, ὅπου ἀνατέλλει ἕνα νέο εἶδος θρησκείας ἢ μιᾶ νέα μορφή σέκτας, πού οἱ ἄνθρωποι θά ὀδηγηθοῦν στή λατρεία τῆς ΤΝ. Ἡ τελευταία γενιά τῶν chatbots, τά ὁποῖα ὀρίζονται ἀπό τήν ΤΝ, γέμισαν δέος καί θαυμασμό τούς χρῆστες τους – ἕνα παρόμοιο δέος καί ἕναν οἰκεῖο θαυμασμό μέ αὐτά πού αἰσθάνεται ἕνας πιστός τή στιγμή πού βιώνει μία πραγματική θρησκευτική ἐμπειρία! Ἄραγε πῶς μποροῦμε νά διακρίνουμε τήν πηγὴ τέτοιων ἔντονων συναισθηματικῶν βιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἔτσι, ὥστε νά εἴμαστε σέ θέση νά μῖν ταυτίζουμε τόν ἀληθινό Θεό μέ τούς πολυδύναμους χειρισμούς τῆς τεχνολογίας, τήν ἄκτιστη φύση τοῦ Θεοῦ μέ τήν κτιστή συμπεριφορὰ μιᾶς ἀνθρωπογενοῦς συνθήκης;

Τελικά, ὡς ἄλλος Θεός, ἡ ΤΝ θά φαντάζει μέ δέος στά μάτια τῶν πιστῶν

μονικῶς Συνεδρίου *Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία ἐν πορείᾳ στήν «ἄυλη πραγματικότητα»* τῆς ὕστερης νεωτερικότητας, Ἀθήνα 11-14 Ὀκτωβρίου 2023, Τόμος Β', σσ. 239, 240.

⁹ Ὁ.π., σσ. 241, 242.

της ως ἀθάνατη, φαινομενικά ξεπερνώντας έτσι τό τελικό ὄριο πού χωρίζει τόν ἄνθρωπο ἀπό τόν Θεό. Στό πλαίσιο τῆς εἰδωλοποίησης τῆς ΤΝ, ἐπιχειρεῖται ἡ ἀντικατάσταση τῆς ἐσχατολογικῆς προοπτικῆς τῆς θρησκευτικῆς αὐτοσυνειδησίας πλέον σέ ἓνα ψηφιακό μοντέλο¹⁰.

Ἡ ἀλλοίωση τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ἀπό τήν κακή καί ἐγωϊστική χρήση τῆς ΤΝ ἔχει καί ἀντίκτυπο στην θεμελιώδη κατάργηση τῆς ἐλευθερίας, ἡ ὁποία συνιστᾷ δομικό στοιχεῖο τῆς θεολογικῆς ἔννοιας πρόσωπο.

Ἡ μετάβαση τῆς τεχνολογίας καί κατ' ἐπέκταση τῆς ΤΝ ἀπό τήν ἰδεολογία στήν ὄντολογία γίνεται κατανοητή, ὅταν σκεφθοῦμε λίγο περισσότερο τό πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου μέσα σέ ἓνα τεχνοκρατούμενο κόσμο. Ἀναμφισβήτητα ἡ ζωή μας ἐξαρτᾶται ἀσφυκτικά ἀπό τήν τεχνική. Ἡ ἐξάρτηση γεννᾷ τήν ὑποτέλεια καί ὀδηγεῖ στήν αὐθαιρεσία. Ὅταν ἐξαρτᾶσαι ἀπό κάποιον ἰσχυρότερό σου, ἀναγκάζεσαι νά ὑποκύπτεις στά κελεύσματά του. Ἐκεῖνος πάλι δοκιμάζει τόν πειρασμό –καί συχνά ὑποκύπτει σέ αὐτόν– νά αὐθαιρετεῖ, ἀφοῦ δεν χρειάζεται νά λογοδοτήσει σέ κάποιον. Ἔτσι, φθάνουμε σέ καταστάσεις, ὅπου ἐπικρατεῖ ὁ αὐταρχισμός, κυριαρχεῖ ὁ ὀλοκληρωτισμός (στήν περίπτωσή μας ὁ ψηφιακός ὀλοκληρωτισμός) καί ἀσυδοτεῖ ἡ ἀπολυταρχία. Σέ τελευταία ἀνάλυση ὀδηγοῦμαστε στήν ἀνελευθερία καί τήν ἀπανθρωπιά¹¹.

Οἱ ἐφαρμογές τῆς τεχνολογίας, ἀντί νά προστατεύουν τήν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, τόν ὀδηγοῦν σέ ἀπειλή καί ἐξάρτηση πού νομοτελειακά ὀδηγεῖ στήν κατάργηση τῆς ἐλευθερίας του. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος κινδυνεύει νά χάσει τήν ταυτότητά του καί ἀπό ἐλεύθερο πρόσωπο νά μετατραπεῖ σέ ἄνθρωπο-μηχανή χωρίς καμία ταυτότητα. Γι' αὐτό καί εἶναι ἀνάγκη ἡ τεχνολογία ὄχι μόνο νά βελτιώνει τόν ἀνθρώπινο βίο, ἀλλά νά μπορεῖ καί νά ἐξασφαλίζει τόσο τήν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου ὅσο καί τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος ζεῖ¹².

¹⁰ Μητροπολίτου Κρήνης κ. Κυρίλλου, Ὑλική καί ψηφιακή πραγματικότητα στόν κόσμο τῶν θρησκειῶν, περιοδικό *ΘΕΟΛΟΓΙΑ*, πρακτικά Διεθνούς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου *Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία ἐν πορείᾳ στήν «ἄλλη πραγματικότητα» τῆς ὕστερης νεωτερικότητας*, Ἀθήνα 11-14 Ὀκτωβρίου 2023, Τόμος Β΄, σσ. 36, 37.

¹¹ Μάριου Μπέγζου, καθ. Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΕΚΠΑ, «Ἀνατολική ἠθική καί Δυτική τεχνική, Τό ὀρθόδοξο ἦθος ἐνώπιον τῆς προηγμένης τεχνολογίας», *ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ*, Συλλογικός Τόμος, ἐκδ. τῆς Ἱερᾶς Βασιλικῆς καί Σταυροσηπτικῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 1991, σ. 59.

¹² Δ. Κ. Χοῦλου Δρ. Θεολογίας, «Τεχνητή Νοημοσύνη καί πρόσωπο: εξέλιξη ἢ ὕβρις;», περιοδικό *ΘΕΟΛΟΓΙΑ*, πρακτικά Διεθνούς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου *Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία ἐν πορείᾳ στήν «ἄλλη πραγματικότητα» τῆς ὕστερης νεωτερικότητας*, Ἀθήνα 11-14 Ὀκτωβρίου 2023, Τόμος Β΄, σ. 150.

Παράλληλα με την ανάπτυξη της ΤΝ οι δυνατότητες ανθρώπινης αναβάθμισης, γνωστές και ως μετανθρωπισμός (Transhumanism), υποσχόμενες «υπερφυσικές» ανθρώπινες ικανότητες μέχρι και άθανασία, ξυπνούν τους πιο φρικτούς εφιάλτες, για τό «όρατό» ένδεχόμενο ενός τεχνο-ντετερμινισμού. Ός υπερανθρωπισμό πρέπει νά έννοήσουμε ένα σύνθετο ρεϋμα φιλοσοφίας του νοϋ και της τεχνικής, τό όποιο, εκμεταλλεϋόμενο ποικίλα επιστημολογικά ζητήματα της μοριακής βιολογίας, της νευροεπιστήμης, της νανοτεχνολογίας, της επιστήμης των υπολογιστών κ.ά., εκβάλλει σέ μία «νέα ανθρωπολογία».

Η «νέα ανθρωπολογία» του τρανσουμανισμού προΐδεάζει για τό ένδεχόμενο πιθανού τεχνο-ολοκληρωτισμού. Τόσο ή ΤΝ Γενικού Σκοπού, ή όποία απαιτεί όλοένα και μεγαλύτερη σσώρευση πληροφοριών (Big Data) και άρση της ιδιωτικότητας, όσο και ό υπερανθρωπισμός με τίς γονιδιακές και νανοτεχνολογικές του παρεμβάσεις, θά μπορούσαν κάλλιστα νά μετεξελιχθούν σέ πρακτικές όλοκληρωτισμού· πολύ περισσότερο, όσο παραμένουν στά χέρια της άγορας χωρίς κοινωνικό έλεγχο ή τροφοδοτούν την άκόρεστη επιθυμία υπερδυναμέων για οικονομική και γεωστρατηγική κατίσχυση. Ό έλεγχος της ανθρώπινης συμπεριφοράς πλέον υπερβαίνει τό επίπεδο ψυχολογίας και άγγίζει τό όντολογικό επίπεδο¹³.

Αυτό που στερείται ή τεχνολογία είναι ή διασφάλιση της έλευθερίας του ανθρώπου, ή κατοχύρωση της ανθρωπιās του, ή έγγύηση της ποιότητας της ζωής του, με δύο λόγια, ή νοηματοδότηση της ανθρώπινης ύπαρξης. Τό κοινό σημείο θεολογίας και τεχνολογίας είναι ότι κι οί δύο προλογίζουν την ανθρώπινη έλευθερία, ένδιαφέρονται γι' αυτήν και άσχολούνται άμεσα μαζί της. Η διαφορά τους έγκειται στον τρόπο πρόσβασης: Ένώ ή τεχνολογία κινείται στον άξονα της μετάβασης από την άνάγκη στην έλευθερία, ή θεολογία λειτουργεί στό πεδίο των σχέσεων της άγάπης με την έλευθερία. Έκείνο που ή θεολογία προσθέτει στην άπελευθέρωση του ανθρώπου είναι ή άγάπη, με την όποία δυναμιτίζει την άνάγκη και προλογίζει την έλευθερία¹⁴.

Όλες οί σύγχρονες ανακαλύψεις, όπως και ή ΤΝ, είναι ευθύνη όλων μας

¹³ Θεοφίλου Αμπατζίδη Δρ. Θεολογίας, «Τό αίτημα της ανθρώπινης αναβάθμισης ως πρόκληση της Χριστιανικής ανθρωπολογίας», περιοδικό *ΘΕΟΛΟΓΙΑ*, πρακτικά Διεθνούς Έπιστημονικού Συνεδρίου *Η Όρθόδοξη Θεολογία έν πορεία στην «άύλη πραγματικότητα» της ύστερης νεωτερικότητας*, Αθήνα 11-14 Οκτωβρίου 2023, Τόμος Β', σσ. 92, 93, 103.

¹⁴ Μάριου Μπέγζου, «Τεχνολογία και Θεολογία», Ηλεκτρονικό περιοδικό *Αντίφωνο*, πηγή από διαδίκτυο antifono.gr.

νά συντελέσουν στήν ωφέλεια τῶν ἀνθρώπων καί ὄχι στήν ὑποδούλωσή τους σέ σύγχρονες δουλεῖες. Ὁ Ἔριχ Φρόμ ἔχει πει μέ ἐνάργεια: «Ὁ κίνδυνος στό παρελθόν ἦταν μίπως οἱ ἀνθρώποι γίνουν δοῦλοι. Ὁ κίνδυνος στό μέλλον θά εἶναι μίπως οἱ ἀνθρώποι γίνουν ρομπότ», νά χάσουν τήν ἀνθρωπινότητά τους. Ἐπαφίεται σέ ὅλους μας νά χρησιμοποιοῦμε τά σύγχρονα ἐπιτεύγματα, γιά τό καλό μας, χωρίς νά γινόμαστε δοῦλοι καί ἀνελεύθεροι¹⁵.

Ἡ ΤΝ «ἀνήκει στό μέλλον, ἀλλά δέν εἶναι τό μέλλον, γιατί μπορεῖ νά τό θέσει σέ κίνδυνο», ὅπως ἀναφέρει ὁ Στέλιος Ράμφος. Ἀναντίρρητα, στούς καιρούς μας συνυφαίνεται μέ τή ζωή μας καί τείνει νά καταστειῖ ὁ παράγοντας τῆς πνευματικῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου. Πολλοί βλέπουν τήν ΤΝ σάν μία τεράστια εὐκαιρία, ἕνα θαυμάσιο ἐργαλεῖο καί ἕνα πολύτιμο μέσο δημιουργίας μεγάλων δυνατοτήτων καί ἐφαρμογῶν γιά τήν ἀνθρωπότητα, ἀλλά ἐξ ἴσου μεγάλοι, ἄγνωστοι καί ἀνυπολόγιστοι εἶναι καί οἱ κίνδυνοι πού ἐγκυμονεῖ ἡ ἀλόγιστη τεχνολογική ἀνάπτυξη ὅταν αὐτή, ἀντί νά ὑπηρετεῖ τόν ἀνθρώπο, τόν ὀδηγεῖ στήν ὑπηρεσία τῆς τεχνολογίας¹⁶.

Προκαλεῖ ἐντύπωση ὅτι ὁ Ἅγιος Σωφρόνιος τοῦ Ἑσσεξ (1896-1993), διατύπωσε ἕναν προφητικό προβληματισμό, μέσω τοῦ ὁποῦ ἐπεσήμανε τούς κινδύνους ἀπό τήν κατασκευή καί τή χρήση τῶν ρομποτικῶν μηχανῶν:

Θά ῥθει ἐποχή πού θά κατασκευαστοῦν μηχανές οἱ ὁποῖες θά ἐλέγχουν τόν τρόπο σκέψης τῶν ἀνθρώπων. Ἐκεῖνη τήν ἐποχή μόνο ὅσοι κατέβασαν τόν νοῦ τους στήν καρδιά θά μείνουν ἀνεπηρέαστοι ἀπό αὐτή τήν δικτατορία. Στήν Δύση οἱ ἀνθρώποι ζοῦν μέ τόν ἐγκέφαλο, δηλαδή ἔχουν κέντρο τῆς ζωῆς τους τήν λογική. Ἔτσι, ἂν οἱ ἐπιστήμονες ἀνακαλύψουν τό κατάλληλο μηχανήμα, τότε θά μπορέσουν νά διαβάσουν τίς σκέψεις τῶν ἀνθρώπων καί νά τίς κατευθύνουν. Ὅσοι, ὅμως, ζοῦν μέ τήν καρδιά, μέσα στήν ὁποία ἐνεργεῖ ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ, καί προσεύχονται καρδιακά, αὐτοί ἔχουν τή σφραγίδα τοῦ Σταυροῦ μέσα σέ αὐτήν καί κανεῖς δέν μπορεῖ νά τοῦς ἐλέγξει πνευματικά. Αὐτοί ἔχουν τήν ἐλευθερία τοῦ πνεύματος¹⁷.

¹⁵ Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγ. Βλασίου κ. Ἱεροθέου, *Ἐπιστήμη καί Ἠθική σέ ἀναφορά μέ τήν ΤΝ*, remptousia.gr.

¹⁶ Βασιλείου Τσίγκου, Καθηγητοῦ Δογματικῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ., «Ὁ ἀνθρώπος ὡς «ὄλον» στήν ὀρθόδοξη θεολογία καί ζωή (ἀπάντησις στίς προκλήσεις τῆς ψηφιακῆς ἐποχῆς)», περιοδικό *ΘΕΟΛΟΓΙΑ*, πρακτικά Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου *Ἡ Ὄρθόδοξη Θεολογία ἐν πορείᾳ στήν «αἴλη πραγματικότητα» τῆς ὑστερῆς νεωτερικότητας*, Ἀθήνα 11-14 Ὀκτωβρίου 2023, Τόμος Β΄, σ. 316.

¹⁷ Ἀρχμ. Σωφρόνιος (Σαχάρωφ) τοῦ Ἑσσεξ, *Περί Προσευχῆς*, Ἱερά Μονή Τιμίου Προδρόμου, Ἑσσεξ Ἀγγλίας 1993, σσ. 12, 13.

Ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νά διαλέγεται μέ τήν ἐπιστήμη, ὅπως στήν προκειμένη περίπτωση μέ τήν ἐπιστήμη τῆς τεχνολογίας, καί νά καταθέτει κάθε φορά τήν δική Της μαρτυρία, ἀφουγκραζόμενη τίς ἐκάστοτε ἀνάγκες τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου.

Εἰδικά γιά τόν Χριστιανισμό, ὁ ἄνθρωπος ἔχει τήν ἐλευθερία νά μετασχηματίσει καί μέσῳ αὐτοῦ νά ἀναφέρει στόν Θεό ὀλόκληρη τή δημιουργία, καλλιεργημένη καί μεταμορφωμένη εὐχαριστιακά ἀπό τή δική του ἐργασία καί παρέμβαση. Τό μεγάλο ὄραμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἶναι ἀκριβῶς ἡ εὐχαριστιακή ἀναφορά τοῦ κόσμου καί τῆς ζωῆς στή ζωή τοῦ Θεοῦ. Ἡ εὐχαριστιακή πράξη τῆς ἀναφορᾶς τοῦ κόσμου στόν Θεό ἀποκαλύπτει τήν προσωπική σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν κτίση. Μόνον ὁ ἄνθρωπος, ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖ τό κυρίαρχο καί ἐλεύθερο πρόσωπο πάνω στήν αὐτονομημένη φύση. Ὡς πρόσωπο ἀλλά καί μικρόκοσμος, πού συγκεφαλαιώνει στήν ὕπαρξή του τήν ὀλότητα τῆς κτίσεως, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά ἀπελευθερώσει τήν ὕλη ἀπό τούς περιορισμούς της· ἀπό φορέα θανάτου καί φθορᾶς νά τήν ἀθανατίσει μέσα ἀπό τή σχέση καί κοινωνία μέ τόν Θεό. Ἀποτελεῖ ἐρώτημα ἂν αὐτό μπορεῖ νά τό πράξει καί μέσα στό πλαίσιο τοῦ ψηφιακοῦ μετασχηματισμοῦ¹⁸.

Ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἡ κορωνίδα τῆς δημιουργίας, ὀφείλει νά ἀντανακλᾷ μιά εὐρύτερη ὑπαρξιακή στάση καί συμπεριφορά, πού θά ἀγκαλιάζει τό σύνολο τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητας –ἄρα καί τήν τεχνολογική– σέ μία χειρονομία προσφορᾶς της στόν Τριαδικό Θεό. Μιλᾶμε ἐδῶ γιά μία μορφή κατανόησης καί διαχείρισης τοῦ κόσμου ἀπό τόν ἄνθρωπο –μία ἐπιστήμη, δηλαδή, καί μία τεχνική– ἱκανῆς νά διακρίνει τή δόξα τῶν Ἄκτιστων Ἐνεργειῶν μέσα στά κτιστά ὄντα, νά ἀφουγκραστεῖ τή Θεία βούληση γιά τή συντήρηση καί ἐσχατολογική ἀνακαίνιση τῆς δημιουργίας. Γιά μία τεχνολογία πού δέν θά βιάζει ἀλαζονικά τόν φυσικό-ὕλικό κόσμο, ἀλλά θά ἀναδεικνύει τήν ἐσωτερική λογικότητα τῶν ὄντων ὡς ὑποστασιοποίηση τῆς Θείας εὐλογίας. Γιά μία μορφή ἀνθρώπινης δημιουργικότητας πού δέν θά ἀποκλείει, ἀλλά θά συνεργάζεται μέ τή Θεία Χάρη, προκειμένου νά ἀντιδοξάσει εὐχαριστιακά τόν Δημιουργό τῆς ζωῆς. Ὡς γνωστόν, γιά τήν θεολογία ἡ ὕπαρξη τοῦ κοινωνικοῦ καί τεχνολογικοῦ κακοῦ μέσα στήν ἱστορία εἶναι ἀναπόφευκτο ἀποτέλεσμα τῆς πτωτικῆς συν-

¹⁸ Μητροπολίτου Κρήνης κ. Κυρίλλου, «Υλική καί ψηφιακή πραγματικότητα στόν κόσμο τῶν θρησκειῶν», περιοδικό *ΘΕΟΛΟΓΙΑ*, πρακτικά Διεθνούς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου *Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία ἐν πορείᾳ στήν «ἄῤῥλη πραγματικότητα» τῆς ὕστερης νεωτερικότητας*, Ἀθήνα 11-14 Ὀκτωβρίου 2023, Τόμος Β΄, σ. 40.

θήκης του ανθρώπου. Τέτοιο όρίζεται τό ἀμεταβίβαστο καθήκον ὅσων ἐπιθυμοῦν νά διασώσουν τήν ἐλπίδα σέ καιρούς ἀπόγνωσης, οἱ ὅποιοι καλοῦνται νά ἐτοιμάσουν νέους ἀσκούς γιά κρασί νέο.

Ἡ ὀρθόδοξη θεολογία ἔχει ἀναπόδραστη εὐθύνη καί ἐπιτακτικό χρέος νά ἐξέλθει πρὸς τόν κόσμον γιά νά συναντήσῃ καί νά κατανοήσῃ τόν σύγχρονο ἄνθρωπο καί νά φθάσῃ «ἡ φωνή της στά ὦτα καί τήν καρδίαν του» καί νά τοῦ προβάλῃ μέ τόν δικό της τρόπο τό «ὄλον» τῆς ἐκκλησιαστικῆς της ἐμπειρίας ὡς μετάδοση τοῦ «θησαυροῦ» τῆς πίστεως καί τῆς αὐθεντικῆς ἐν Χριστῶ ζωῆς. Αὐτή ἀκριβῶς ἡ μαρτυρία τῆς ὑπερδισχιλιετοῦς πνευματικῆς της κληρονομίας καί τίποτε λιγότερο συνιστᾷ τήν ἀναντικατάστατη, ἀνεκτίμητη καί ἀσφαλῶς ἄκρως ἀναγκαία καί ἐξόχως ἐπωφελεῖ προσφορά καί διακονική της μέριμνα γιά τόν ἐπίγειο βίον καί τόν αἰώνιο προορισμό τοῦ ἀνθρώπου τῶν ἡμερῶν μας¹⁹.

---

¹⁹ Βασιλείου Τσίγκου, Καθηγητοῦ Δογματικῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ., «Ὁ ἄνθρωπος ὡς “ὄλον” στήν ὀρθόδοξη θεολογία καί ζωή (ἀπάντησις στίς προκλήσεις τῆς ψηφιακῆς ἐποχῆς)», περιοδικό *ΘΕΟΛΟΓΙΑ*, πρακτικά Διεθνούς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου *Ἡ Ὄρθόδοξη Θεολογία ἐν πορείᾳ στήν «ἄυλη πραγματικότητα» τῆς ὑστερης νεωτερικότητας*, Ἀθήνα 11-14 Ὀκτωβρίου 2023, Τόμος Β΄, σ. 320.